

Tuberkulosfaran i Sverige och förslag till dess minskning /

Adelsköld, Claes,

46 C e Br.

National Library
of Sweden

• ADELSKÖLD

Med.
Tuberk.
(Pp.)

TUBERKULOSFARAN I SVERIGE

OCH

FÖRSLAG TILL DESS MINSKNING

AF

CL. A—D.

VÖRDSAMT TILLEGNAD ○ ○ ○

"SVENSKA NATIONALFÖRENINGEN

MOT TUBERKULOS" ○ ○ ○ ○ ○

STOCKHOLM
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1904

Kungl. biblioteket

0 0000 000059421

TUBERKULOSFARAN I SYERIGE

OCH

FÖRSLAG TILL DESS MINSKNING

AF

CL. A—D.

VÖRDSAMT TILLEGNAD ○ ○ ○

"SVENSKA NATIONALFÖRENINGEN

MOT TUBERKULOS" ○ ○ ○ ○ ○

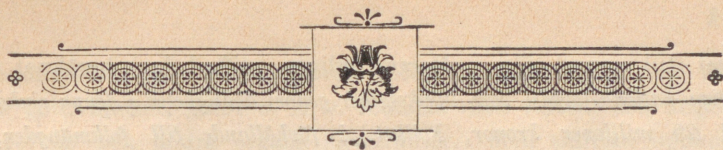
STOCKHOLM
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1904

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT
5712 S. DICKINSON ST.
CHICAGO, ILL. 60637

PHYSICS DEPARTMENT
5712 S. DICKINSON ST.
CHICAGO, ILL. 60637

Genom den statistik, som under sednare tider varit att tillgå, har konstaterats den enorma utbredning tuberkulosen vunnit, isynnerhet bland de civiliserade folken, och de oerhörda förluster, så väl för samhället och den enskildte, som genom själfva sjukdomen och den däraf föranledda dödligheten uppkommit, och hvaraf man kan anse tuberkulosen såsom en af nutidens farligaste folksjukdomar.

Och jag har föreställt mig, att det skulle vara af intresse för en större allmänhet, om en resumé af de uttömmande diskussionerna rörande tuberkulosfrågan i svenska läkesällskapet år 1896 meddelades, samt i största korthet omnämndes de mått och steg man i utlandet funnit sig böra taga mot tuberkulosen, äfvensom af den erfarenhet, som vunnits vid Mörsils sanatorium i Jämtland, hvaraf slutsatser borde kunna dragas, huru frågan om denna sjukdoms hämmande här i landet skulle kunna lösas på ett praktiskt och effektivt sätt.

* * *

Uti sitt intressanta föredrag i Helsovårdsföreningen den 31 Okt. 1896 anförde professor Edgren bland annat, att ensamt i Sverige öfver 12,000 dödsfall årligen orsakas af lungdot (hvilket emellertid, att döma efter utländska uppgifter, där statistiken är mera fullständig, måste anses som alldeles för lågt räknadt) samt att tuberkulosen föranleder i det närmaste 20 procent af alla dödsfall, däraf lungdot 15 procent, och tillägger, att »man kan säga, att från och med det 10:de till det 40:de lefnadsåret hvar 3:dje dödsfall i Stockholm har lungdot till orsak».

Professor Köhler angifver liknande siffror för åldern mellan 15 och 60 år i Tyskland, där t. o. m. 250,000 människor uppgifves årligen afiida i lungtuberkulos. Och enligt statistiska uppgifter, hvilka emellertid icke kunna upptaga hvarje fall, kan det antagas, att i hela den civiliserade världen öfverhufvud taget hvar 6:te eller 7:de dödsfall orsakas ensamt af lungtuberkulos.

Uti Norge hafva doktorerna Holmboe och Hansen i sitt afgifna förslag till offentliga åtgärder mot tuberkulosen (hvilket

legat till grund för i Norge nyligen stiftad lag) beräknat *den årliga nationalförlust som uppkommer genom dödligheten i denna sjukdom till 29 millioner kronor, hvilket, i förhållande till folkmängden, i Sverige skulle motsvara 60 millioner kronor.*

Beräknas därjämte den minskade arbetsförmågan endast hos de 12,000 människor, som årligen anses afida i Sverige genom lungdot (hvilket med den anförda dödlighetssiffran i Tyskland för ögonen troligen är för lågt räknadt och i verkligheten torde uppgå till minst 50 procent högre belopp) — motsvara $\frac{1}{4}$ af arbetstiden å 300 dagar om året, eller 900,000 arbetsdagar, jämte kostnaderna för de sjukas vårdande, mycket lågt räknadt till 1 krona pr dag, så gå på detta sätt ytterligare bortåt en million kronor årligen förlorade, hvilken förlust blifver så mycket skadligare för samhället och efterlevande anhöriga, som det företrädesvis är i den, under normala förhållanden, kraftigaste och mest arbetsföra åldern mellan 20 och 60 år, som de flesta sjukdoms- och dödsfall genom tuberkulos inträffa.

Detta är, som hvar och en torde finna, förfärande siffror, hvilka blifva så mycket mera oroande vid tanken på, huru under nuvarande förhållanden, den lömska sjukdomen så godt som utan hejd får spridas i allt vidsträktare kretsar, isynnerhet bland de trångbodda fattiga klasserna, och huru sjukdomsfältet därigenom vidgas, tills det icke mera, äfven med de största ansträngningar, kan begänsas.

Utom den nationella förlusten har man i pänningar uppskattat värdet af hvarje emigrant till pr medium 5,000 kronor, men hvad är förlusten af dessa emigranter som lefva och kunna vara till gagn för mänskligheten och sitt fordna hemland på annat sätt, mot tuberkulosen som dödar eller gör människorna odugliga till arbete! Detta är oersättligt.

Sedan ofvanstående genom de omfattande diskussionerna i läkaresällskapet öfver tuberkulosfrågan framdragits i ljuset, fordras kännedomen om en sådan verklig nationell fara o villkorligen, att de största ansträngningar göras för dess undanrödjande innan det blir för sent.

* * *

Efter hvad det numera kan anses vara konstateradt, uppkommer tuberkulosen hos människor hufvudsakligen genom inandning af den utaf Koch år 1881 upptäckta tuberkelbacillen, hvilken i otroligt antal förekommer i lungsiktigas upphostningar,

och om dessa icke oskadliggöras, intorkas, upphvirflas med dam från golf, mattor, gator o. s. v. inandas med luften, och angripa lungornas och andra organs slemhinnor. Men smittan uppkommer dessutom alldeles säkert genom förtärandet af icke desinficerad mjölk och kött af tuberkulösa nötkreatur. Som bevis på den oerhörda fara som lurar i dammet uti offentliga lokaler och rum där lungsiktiga vistas, och tuberkelbacillerna i upphostningarne, såsom vanligt, icke oskadliggjorts, må anföras en efter noggranna observationer gjord beräkning af bakteriologen Professor Heller i Kiel, att antalet virulenta (levande) baciller i en lungsiktigs dagliga upphostning kan uppgå till *sjutusen tvåhundra millioner* (7,200,000,000), hvilka under åratat kunna ligga intorkade och skendöda, men efter inandning visat sig vara fullt lifskraftiga och dödsbringande.

En annan läkare, professor Flügge i Berlin, har gjort följande experiment för att visa huru farligt införande af tuberkulosbacillen i hemmen genom lungsiktigas upphostningar kunna vara och framlade resultatet af sina undersökningar i därvarande medicinska sällskap.

Sedan ett rum af dr Flügge fullständigt desinficerats, utlades på golvet en förut desinficerad matta och på denna utbreddes en lungsotspatiens morgonspott, hvilken fick intorka.

Sedan detta skett infördes i rummet 48 marsvin, hvaraf några placerades på mattan, och de andra å olika höjd däröfver ända till 120 centimeter, hvarefter den intorkade spotten innehållande tuberkelbacillerna, upprördes med en kvast. Af de 48 djuren, som under några minuter fingo inandas det giftiga tuberkeldammet, dogo 45 i tuberkulos

Häraf visar det sig huru viktigt det är, att lungsiktiga läras att icke obetänksamt i trappor, förstugor, å golf och trottoarer, lämna efter sig dessa otäcka »upphostningar» som få intorka och inandas med damm, och, uti de moderna damernas släpklädningar, jämte mycket annat mindre aptitligt, införas i hemmen, och där upptagas af mattorna å hvilka deras små söta »babys» tumla och leka Att dömma af professor Flügges experiment händer det nog oftare än någon då tror, att sjukdom och död på detta sätt sprides isynnerhet bland barn, med deras ömtåliga slemhinnor och bland personer i öfrigt, som äro svaga till hälsan och därigenom mindre motståndskraftiga mot smittan.

Beträffande tuberkulosfaran genom nötkreatur anfördes under oftanämnda diskussioner i läkaresällskapet, af Professorn i Bakteriologi vid Veterinärinstitutet, Herr Svensson, att bland de större kreaturs-besättningarne i Sverige, t. o. m. 70 till 90 procent

reagera vid tuberkulininsprutning, bevisande, att 90 af 100 stycken kor kunna vara behäftade med tuberkulos och deras mjölk således smittoförande. Professor S. yttrade äfven, att erfarenheten visat, att det är med från utlandet införda djur, och sedermera äfven från förädlade stammar, tuberkulosen bland nötkreaturen fått sin visträckta utbredning i Sverige.

* * *

Af det ofvan anförda framgår, att orsakerna till tuberkulosens vidsträckta spridning och härjningar här i landet måste sökas i det lindrigast sagdt »låt gå» — system, hvarpå saken hittills oftast behandlats af vederbörande auktoriteter, så att allmänheten förbisett faran och icke tagit sig till vara däremot.

Kyrkor, skolor, läsrum, fabriker, teatrar och andra offentliga lokaler, hotel, ångbåtar, järnvägsvagnar, gator och torg samt hyrda bostäder hafva fått vara och äro fyllda med hela myriader tuberkelbaciller, som man, därför att de icke synas och inga lagliga föreskrifter finnas för farans undanröjande, godtroget inandas, hvaraf följden blifver sjukdom och för tidig död.

Samma likgiltighet finner man rörande mjölk, hvilken på de flesta ställen utan någon sorts kontroll i fråga om dess smittbarhet, får säljas i mjölkmagasinen, blott dessa äro lindrigt snygga, och mjölken ej alltför mycket vattenblandad, oaktat det är allmänt bekant, huru tuberkelsmittade kreatursbesättningarna äro, företrädesvis hos de s. k. »kogubbarne» omkring de större städerna.

* * *

Lyckligtvis finnes det emellertid, om ej fullständig bot, så åtminstone medel att inskränka tuberkulosens härjningar, om man kraftigt och energiskt griper sig an och vill använda de medel vetenskapen och erfarenheten anvisat.

Och efter de upplysningar, som vunnits genom Läkaresällskapets diskussioner, borde den likgiltighet och slapphet, som länge rådt i en för nationen så oerhördt viktig sak, icke ett ögonblick längre få existera. Lagen förfar drakoniskt mot de obetydligaste brott i fråga om person och egendom, men när det gäller hälsa och människolif i tusental, förstörda genom sjukdomar, förfalskade lifsmedel och hälsoskadliga nödvändighetsartiklar, vidtagas endast i halfmesyrer — som snarare förvärra än förbättra det onda.

Jag vill i fråga här om endast fästa uppmärksamheten på den s. k. »Giftstadgan», som här i landet benäget öfverlämnar åt den enskilda förbrukaren att *själf* låta kontrollera den mer eller mindre giftiga och förfalskade beskaffenheten af födoämnen, tyger, tapeter och andra nödvändighetsartiklar — hvilken kontroll i andra länder utöfvas af staten, och genom undersökning i tullarne af från utlandet importerade varor.

Såsom det här är lagligen ordnad, nödgas hvar och en, som vill vara något så när skyddad för giftiga och förfalskade nödvändighetsartiklar, med dryg kostnad låta genom kemister undersöka nästan allt, som man måste köpa. Och då dessa undersökningar fordra stor vana och skicklighet samt fullkomligt rena kemikalier om de skola vara till något gagn, och endast ett fåtal sådana kemister finnes, i de större städerna, hafva de allra flesta af Sveriges innevånare föga gagn af denna »giftstadga», äfven om de ha' tillfälle och tillgångar att låta verkställa undersökningarne.

För den allra största delen af nationen, i all synnerhet de fattiga, som äro mest utsatta för förfalskningar och förgiftningar, genom brist på kontroll af nödvändighetsvaror från de allmännas sida, är giftstadgan mera skadlig än gagnande.

Tuberkulosen, hvarom här egentligen är fråga, är en inhalationssjukdom, som erfarenheten visat kan i väsentlig mån förekommas, om lämpliga åtgärder vidtages mot dess spridning och som äfven, i motsats till hvad man förr antagit, är botlig, om den sjuke i god tid kommer under ändamålsenlig behandling.

I utlandet hafva på flere ställen stiftats särskilda lagar till förekommande af tuberkulosens spridning, och dessa hafva utgått på:

oskadliggörande af de lungsiktiges upphostningar,
sträng offentlig uppsikt öfver ladugårdsbesättningarna och mjölkförsäljningsställena;

förbud mot försäljning af mjölk som icke steriliserats genom kokning eller på annat sätt;

upprättandet af offentliga slakthus med effektiv kontroll öfver, att sjuka djurs kött icke få användas till människoföda m. m. i samma anda, hvarförutom obligatorisk desinfektion föreskrifvits i lokaler, där lungsjuka vistats, såsom privata boningsrum, hotel, värdshus, serveringsställena, jernvägsvagnar, ångbåtar, fångelser, kaserner, verkstäder, pensioner, skolor, teatrar, föreläsningssalar, kyrkor m. fl. ställen, där mycket folk samlas, jämte oskadliggörandet af lunksiktiges kläder m. m., hvarförutan förbud utfärdats mot spottning å trottoarer, trappor och golf. Vidare

hafva ett flertal sanatorier anlagts, där de lungsjuka kunna erhålla lämplig vård och på samma gång blifva skilda ifrån, och upphöra att vara en ständig fara för, sina anhöriga och andra, med hvilka de komma i beröring.

Dessutom hafva hälsovårds- och kommunala myndigheter uppmanats att på allt sätt verka för tillämpningar af de utfärdade lagarne och föreskrifterna.

Uti Italien hade redan 1782 en lag stadgats mot lungsoten, och efter Kochs upptäckt af tuberkelbacillen, väcktes tanken öfverallt i Europa att, med kraftiga åtgärder från myndigheternas sida, sätta en gräns för farsotens härjningar och utbredning. I Preussen utfärdades 1890 ett cirkulär, uppsatt af Professor Heller, om skyddsåtgärder mot tuberkulos. I Bayern utgafs 1894, och i Belgien 1895, liknande cirkulär. I Tyskland är nu genom lag införd obligatorisk undersökning af importerad hornboskap och i Danmark har regeringen af riksdagen begärt 100,000 kronor årsanslag till tuberkulosundersökning af ladugårdsbesättningarne. Den första verkliga lag som stadgats mot tuberkulosen är emellertid den Norska, som utkom 1895. I Frankrike hafva våren 1889—91 och 93 kongresser hållits för ändamålet, och på initiativ af dessa kongresser hafva till befolkningen spridts korta, lättfattliga skrifter om tuberkulosens natur och sätten att skydda sig däremot. Och på detta sätt, samt genom i folkskolorna lämnade meddelanden om sjukdomen, »har man kommit på god väg» — säger D:r Hellström i sitt anförande i Läkaresällskapet — »att till folkets djupare lager bana väg för kunskapen om sättet att inskränka sjukdomens härjningar».

Och efter min mening skulle det kunna vara nyttigt i mer än ett hänseende, om äfven här i Sverige — där folkundervisningen prisas såsom stående på en så hög ståndpunkt — hälso-läran i lättfattlig form infördes såsom undervisningsämne, hvarigenom, liksom i Frankrike och i andra kulturstater, kunskap om sättet att förekomma sjukdomar, hvilket är viktigare än att bota dem, sprides till folkets alla lager.

Alla åtgärder till hämmande af tuberkulosen, denna vår tids mest spridda och mest olycksbringande folksjukdom, torde emellertid befinnas vara palliativ, ända tills tillräckligt många särskilda anstalter inrättats, där mindre bemedlade och fattiga lungsotspatienter, både i städerna och på landet — som nu lefva sammanpackade, friska med sjuka, i trånga aldrig ventilerande kyffen, där lungsotsbacillerna riktigt frossa på sina offer, — kunna, isolerade från de friska, under kortare tider underhålla ändamåls-enlig vård, dels återvinna hälsan eller erhålla sitt hälsotillstånd

förbättradt, dels ock lära sig hvad man benämnt, »hygienisk-diciplin», eller med andra ord, upphöra att vara hälsoskadliga smitthärdar för sin omgifning.

I Tyskland likasom i Norge, där lungsiktiga anses stå i samma kategori som koppsjuka, har denna verksamhet att anlägga »folksanatorier» för lungsiktiga tagit stark fart och flera dylika hafva redan en längre tid varit i bruk, från hvilka den vunna erfarenheten är synnerligen uppmuntrande, alldenstund det visat sig att öfverhufvud taget omkring *hälften* af patienterna efter endast 10 till 12 veckors vistande på platsen kunnat utskrifvas såsom friska eller åtminstone arbetsdugliga, samt endast en del, inkomna i för långt framskridet sjukdomstillstånd, visat sig obotliga. Här i vårt land råder ännu det beklagliga förhållandet, att, genom brist på platser i de befintliga sanatorierna, de sjuka få, som anmälas, ofta vänta många månader, och när då en och annan slipper in, har han ofta hunnit blifva obotlig och smittat många bland sin omgifning.

* * *

Att här ingå i en detaljerad beskrifning, huru dessa sanatorier äro inrättade och hvar de här i landet företrädesvis böra förläggas, skulle taga alltför mycket utrymme i en uppsatts som denna, hvarför jag endast, med anledning af den erfarne föreståndaren för Mörsil sanatorium, D:r Horneys, anförande vid oftanämnda diskussioner i Läkaresällskapet, vill antyda, att erfarenheten från utlandet visat, att höjden öfver hafvet icke är af så stor betydelse som förr ansetts, ehuru påtagligt är, att den tunna mera ozonhaltiga luften, samt det längre kvarliggande snötäcket, hvilket hindrar luftens förorenande af damm, som förekommer å lägre belägna platser, borde vara att föredraga framför det blåsiga slätt- eller kustlandet, helst om de förra äro beklädda med för de kalla nordliga vindarne, skyddande barrskog.

Alla auktoriteter äro däremot ense om, att sanatorierna till bekvämlighet för de sjuka böra förläggas ej för långt från kommunikationsknutar, men ej för nära städer, större byar, järnvägsstationer och fabriker, att luften där sanatoriet uppföres skall vara så fri som möjligt såväl från organiska som oorganiska föroreningar, att marken bör vara väl dränerad, samt att rik tillgång på godt vatten förefinnes.

Då vid den moderna tuberkulosbehandlingen vinstandets i det fria ingår såsom ett hufvudvillkor för godt resultat, spelar

naturligtvis temperaturen en ej oviktig roll. D:r Horney säger emellertid, att han vid så låg temperatur som -15° Celsius, kunnat utan olägenhet låta sina patienter ligga ute i fria luften i sina hvilstolar, dock naturligtvis insvepta i varmt pälsverk. Enligt samma auktoritets uttalande åsikt böra anstalterna byggas för 100 å högst 200 patienter, emedan ett medelstort ställer sig billigare i anläggning och förvaltning än flera mindre, och att man därvid kan använda antingen »korridor»- eller »pavilion»-systemet.

Större sanatorier borde således blifva billigare i jämförelse med mindre, men klokheten synes bjuda att välja en mindre storlek, emedan den fördelen därigenom vinnes, att de, till bekvämlighet för allmänheten, besparing i transportkostnader och till undgåendet af de sjukes långa resor å järnvägar och ångbåtar, samt vistande å hotell tillsammans med friska, kunna spridas till flere punkter i landet.

Hufvudbyggnaden bör hafva ett vackert läge med fri utsikt och vara omgifvet af en parkanläggning, där konvalecenterna och mindre sjuka kunna röra sig. Den kan med fördel uppföras af trä, men efter hygieniska principer med fullständig evacuation, värme- och luftvexling, rymliga verandor mot söder, där de sjuka kunna vistas, stor matsal och dagrum med piano, ett bibliotek, luftiga soffrum samt hushållslokaler m. m. Dessutom måste finnas desinfektionsinrättning och väl ordnade bad.

Kostnaden för en *enkel* men fullt ändamålsenlig sådan anläggning med 100 sängar har enligt referat i tidningen Aftonbladet den 2 nov. 1896 af professor Edgren, på grund af den erfarenhet som vunnits i Tyskland, beräknats till 200,000 kronor och driftkostnaden till 90,000 kronor om året, med antagande af en afgift pr patient och dag af 2 kr. 25 öre i medeltal. Byggnads-kostnaderna hafva emellertid, efter det att denna beräkning gjordes, stigit ej så obetydligt.

Utaf ofvanstående framgår med all tydlighet:

att tuberkelsjukdomar äro utbredda i Sverige i förfärande omfång, så att en betydande del af nationen däraf är mer eller mindre angripen, och att, endast i lungsot, tusendetal af den under normala förhållanden kraftfullaste delen af befolkningen årligen gå under, samt, att sjukdomen mer och mer utbredes;

att en årlig nationalförlust af mer än 60 millioner kronor därigenom kan beräknas uppkomma, och

att det således måste vara en oafvislig fordran, att allt som kan göras äfven göres för undanrödjandet af denna verkligen befintliga och stora nationalfara och nationalförlust

Och då af ofvanstående jämväl framgår;

att tuberkulosen, genom klok lagstiftning, dock endast i sammanhang med ändamålsenliga empiriska åtgärder, verkligen skulle kunna, om ej fullkomligt utrotas, så åtminstone högst betydligt inskränkas i sina härjningar, så ligger den tanken nära tillhands huru — ideelt sedt — ändamålet skulle kunna vinnas och detta är,

genom effektiv lagstiftning rörande offentlig kontroll öfver desinfektion och renhållning af allmänna lokaler, där mycket folk samlas, och af kommunikationsmedlen samt i fråga om sundheten uti bostadslägenheter; förbud mot hopandet af inhysningar i sådana och stadgande af andra försiktighetsmått mot smitta; sättande af nötkreatursbesättningarna under sträng allmän uppsikt; bestämmelse att all mjölk skall kokas innan den får användas till föda; inrättandet af offentliga slagthus under tillsyn af hälsovårdsmyndigheterna o. s. v. i enlighet med utlandets exempel, samt, i omedelbart sammanhang därmed, anläggning af ett möjligast stort antal sanatorier i alla delar af landet, där de sjuka kunna isoleras från de friska, erhålla god vård och stärkande föda och på samma gång »disciplineras», så att de efter återkomsten till hemmen, om ej fullt botade, åtminstone blifvit mera arbetsföra och i första rummet hade lärt sig, att icke vara smitthärdar och ofrivilliga dödsbringare för sin omgivning.

Det är denna sednare del af spørsmålet, den nämligen som rörer själfva sanatorierna, som afsigten varit att här afhandla.

* * *

Vid uppgörandet af plan till sådana sanatorier kan man naturligtvis icke förutsätta, att alla de många tusental utaf Sveriges innevånare, som äro behäftade med tuberkulos i en eller annan form, där skulle kunna påräkna vård och återvinna hälsa. Kunde man emellertid vårda och årligen vinna förbättring i hälsa och krafter åt ett tiotusental sjuka och oskadliggöra en mängd af de för de friska farligaste lungsiktiga, så vore ju ej så litet vunnet, och skulle säkert medföra på förhand oberäknelig nytta för det allmänna och enskilda.

Man torde därvid, såsom förut antydts, i första rummet böra rikta tankarna på de klasser i samhället — *de fattiga* — som i tränga, osunda bostäder med otillräcklig och mindre kraftig näring, hafva svårast att upptaga kampen mot en sjukdom som förtager arbetskraft och arbetsförmåga och med den medlen till existens, och inom hvilken klass döden med biträde af lungsoten inhöstar sina rikaste skördar. Dessa olyckliga äro de, som, genom omständigheternas tvång, ofrivilligt äro de farligaste spridare af sjukdomen, och det

är äfven utaf denna anledning af vikt för samhället, att de göras oskadliga, genom möjligheten att kunna skiljas från de friska och att erhålla vård. Men naturligtvis bör dessutom plats finnas äfven för något bemedlade, hvilka kunna betala sjukvården, i förhållande till sina tillgångar, och därigenom förmedla kostnaderna för vården af de fattiga som utgöra flertalet. Och för att transportkostnaderna för de sjuka må kunna blifva så låga som möjligt, och dessa icke onödigtvis färdas längre sträckor i järnvägs-vagnar och å ångbåtar och därunder införa smitta i desamma, böra, som ofvan nämns, ett flertal enkla och billiga sanatorier förläggas å därtill lämpliga ställen i landets alla provinser.

* * *

Ofvanstående tankar rörande tuberkulosfrågan upptecknades af mig för omkring åtta år sedan, och därefter har, så vidt mig är bekant, åsikterna om denna sjukdoms natur icke förändrats och ingen har håller lyckats framställa något medel till dess absoluta botande i alla stadier. Sanatoriefrågan står fortfarande främst på dagordningen. Meningen var att dessa tankar då skolat publiceras i Aftonbladet jämte en plan, att i större skala åstadkomma folksanatorier — men uppsatsen blef på förekommen anledning ej publicerad och i sin ursprungliga form är förslaget icke mera tillämpligt. Jag har därför velat framställa ett annat till begrundande.

* * *

Efter det att H. M. Konungen funnit för godt besluta, att 1897 års »Jubileumsfond», uppgående till omkring 2,500,000 kronor, skulle användas till uppförande och underhållet af lungsots-sanatorier, har Sverige därigenom erhållit tre storartade Kungl. sjukvårdsanstalter vid Hessleby, Hålahult och Österåsen med tillsammans 320 sängar, och så stort intresse har visat sig för dessa sanatoriernas upphållande, att 400,000 kronor därtill anvisats af riksdagen, utom 200,000 kronor som för samma ändamål samman-skjutits af enskilda personer.

Riksdagen har dessutom redan för några år sedan lämnat ett anslag af 800,000 kronor till ett dylikt sanatorium för 100 patienter.

Vidare hafva Stockholms och Göteborgs stadsfullmäktige samt Aktiebolaget Separator och måhända flera anordnat utmärkta sanatorier för sina lungsjuka, och som bekant finnes i Mörsil uti Jämt-

land ett berömdt privat sanatorium för sådana sjuka. Antagligen kunna således å dessa nu befintliga sanatorier omkring 2,000 å 2,500 lungsjuka, med ombyte i medeltal hvar tredje månad, årligen erhålla vård.

Men, då professor Edgren i sitt anförande i Helsevårdsföreningen den 31 oktober 1896 uppgifvit, att i hela Sverige skulle finnas 60,000 lungsjuka, hvaraf endast i Stockholm omkring 3,000, visar sig häraf huru otillräckliga de nuvarande sanatorierna, om än så storartadt mönstergilla, äro för vårdandet af de sjuka. Och innan ett tillräckligt antal platser finnas dit de lungsjuka kunna sändas för att erhålla vård, är en nödvändig, effektiv lagstiftning mot tuberkulosen helt enkelt omöjlig.

Förutsatt nu, att de sjuka, som hafva tillräckliga medel, kunna erhålla vård i utlandet eller uti inom Sverige anlagda privata sanatorier för förmögnare sjuka, för hvilket ändamål ett bolag bildats, så fordras ovillkorligen ett större antal sanatorier afsedda för mindre bemedlade och de fattiga, som äro mest utsatta för och spridare af smittan, så att äfven dessa kunna erhålla, om ej bot, så åtminstone förbättring eller blifva »hygieniskt disciplinerade».

Inga tillgångar finnas emellertid numera för detta ändamål, och att riksdagen skulle kunna lämna de millioner kronor, som härtill erfordras, under en tid då det letas naed ljus och lykta efter nya skatteobjekt för att fylla de ständigt växande statsbehofven, är icke tänkbart.

Enda möjligheten att erhålla medel för sådana sanatorier är, enligt min uppfattning, det sätt, som för måhända mindre viktiga ändamål än minskandet af tuberkulosens härjningar, såsom operabyggnaden, nordiska museibygnaden och nu senast dramatiska teatern o. o. v. visat sig ofelbart, och det är, *ett lotteri*. Erfarenheten har visat, att den stora allmänheten vill »räcka lyckan handen», och om detta ej kan ske här hemma genom strängt kontrolleradt årligt lotterispel, sker det i stor skala i utländska. Det är nämligen, i förbigående sagt, med all säkerhet beräknadt, att till utländska lotterier utgå minst 10 millioner kronor om året, hvaraf endast en obetydlig del återkomma i form af smärre vinster men mest i — nya lottsedlar. Och då förefaller det, som om — när det gäller en så oerhördt viktig sak, som att söka minska den stora dödligheten i lungsot, uppgående till öfver 12,000 människor årligen, med en nationalförlust af mera än 60 millioner kronor — ett lotteri äfven för ett sådant ändamål borde vara tillåtligt, hvarigenom, såsom erfarenheten ådagalagt, utan minsta svårighet de erforderliga millionerna kunde

inhöstas och till oberäkneligt gagn stanna här hemma i Sverige.

Man får dock därvid taga i beräkning, att såväl materialier som arbetspriser betydligt stegrats sedan 1896, så att hvad som då ansetts kunna utföras för 200,000 kr., nu för säkerhets skull bör beräknas komma att kosta 300,000 kronor.

Om det således antages att, utom de sju nu befintliga sanatorierna och det åttonde, som är ämnadt att anläggas för vårdandet af förmögnare sjuka, förslagsvis 16 nya sanatorier hvardera för 100 sängar, hufvudsakligast beräknade för mindre bemedlade, som utgöra flertalet af de i lungshot lidande klasserna, skulle utföras, och dessa med nödiga byggnader, men i all enkelhet anlagda, i medeltal kostade 300,000 kronor hvardera, erfordrades för ändamålet 4,800,000 kronor, och, om landstingen i de län, där dessa 16 sanatorier skulle komma att uppföras, tillskjöte erforderligt jordområde samt 25,000 kronor till hvardera, eller tillsammans 400,000 kr., — hvilket genom det intressentskap, som därigenom uppkom, kunde vara till nytta, — vore det behof, som borde anskaffas genom lotteri, 4,400,000 kronor, eller ungefär samma belopp, som med all säkerhet kommer att inflyta genom dramatiska teaterlotteriet. Härmed vore byggnadsfrågan löst på det enklaste sätt i världen, och då skulle medel finnas till ej mindre än 16 nya sanatorier, hvaruti årligen 6,400 lungsjuktiga skulle kunna erhålla vård.

Enligt min åsigt borde denna viktiga fråga upptagas af den lifskraftiga svenska nationalförening, som bildats till tuberkulosens bekämpande, och de erforderliga medlen på detta sätt genom denna förening sammanbringas, men sedermera ställas till landstingens förfogande för att, under vederbörlig kontroll af föreningen, af dem användas för ändamålet, då anläggningarne säkert blefve både ändamålsenliga och billiga.

Hvad driftkostnaden beträffar är den, för det under anläggning varande sanatoriet vid Silkesborg i Danmark, beräknad till 2 kronor per patient om dagen, eller samma belopp som kostnaden i medeltal uppgår till i de svenska sjukstugorna. Och om denna kostnad antagas såsom norm, skulle de årliga utgifterna vid ett sanatorium för 100 sängar kunna beräknas till 73,000 kronor.

Då det emellertid måste anses vara billigt och rättvist, att för de fattiga betalades den minsta möjliga afgift, och de något bemedlade patienterna, som kunna betala en högre, äfven göra detta, så skulle kostnaderna för de fattiga därigenom kunna ned sättas ej så obetydligt.

Om det således förutsättes, att medelkostnaden för hvarje patient uppginge till 2 kronor, och att sanatoriena inrättades för 25, som t. ex. betalade 3 kr. 50 öre om dagen, och 25, som erlade 2 kr. 50 öre, så skulle de öfriga 50 kunna erhålla vård och vivre för något öfver 1 krona om dagen, hvilket, därest patienterna själfva icke vore i tillfälle att betala för sig, borde, så snart ett tillräckligt antal platser funnos att tillgå i sanatorierna, genom lagstadgande åläggas kommunerna, i hvilka patienten hade hemortsrätt. Dessa afgifter måste anses synnerligen billiga, om man besinnar den fara för omgifningen, som en icke hygienisk disciplinerad lungsiktig innebär.

Bidrag till underhåll af sanatorierna och dagkostnader m. m. borde jämväl kunna fordras af de rika in- och utländska lif försäkringsbolagen, sjukkassor m. fl., som hade fördel af dödlighetens inskränkning, af samma skäl som t. ex. Stockholms brandförsäkringskontor bidrager till upprätthållande af brandcorpsen.

Under förutsättning, att hvarje patient här, liksom i allmänhet i utlandet, i medeltal vårdades å anstalten under åtta till tretton veckor, skulle således, enligt erfarenhet därifrån, från hvarje sanatorium årligen kunna utgå omkring 500, och från alla de 24, som skulle finnas efter här ifrågasatta 16 sanatoriernas uppförande, ej mindre än 3,000 blifva fullkomligt botade och 9,000 förbättrade och arbetsföra, eller åtminstone hygieniskt disciplinerade och sålunda tämligen oskadliggjorda för sin omgifning.

Som man torde finna, utgöra dessa 12,000 samma antal af Sveriges söner och döttrar, som professor Edgren uppgifver, under nuvarande förhållanden årligen i förtid skördas af döden. Och om lungsoten äfven härigenom icke lär kunna i grund utrotas, och de oerhörda förluster, som genom desamma förorsakas, icke kunna i sin helhet återvinnas, så bör detta oaktadt för hvar och en, som satt sig in i saken, vara alldeles tydligt och klart, att fördelarne af en sådan plans realiserande skulle blifva oberäknliga, och att den äfven ur nationalekonomisk synpunkt skulle vara synnerligen fördelaktig.

Förf. till denna uppsatts vågar tro, att, sedt ur dessa synpunkter, och om beräkningarna och resultatet, stödda på erfarenhet från in- och utlandet, äro, som det väl får antagas, närmelsevis riktiga, förslaget förtjänar någon uppmärksamhet, fast det naturligtvis af mera sakkunniga kan förbättras på mångfaldiga sätt.

Möjligen skulle t. ex. många lungsotssanatorier kunna med fördel anläggas såsom annex vid de befintliga 76 lasaretten i Sveriges olika provinser, och då skulle såväl anläggnings- som administrations- och dagkostnaderna säkerligen kunna ej obetydligt reduceras,

och ett större antal folksanatorier för den beräknade kostnaden kunna erhållas, samt ett betydligt ökad antal sjuka kunna erhålla vård.

* * *

Mången torde vid första påseendet finna den här framlagda planen allt för omfattande och kostbar. Men tages i betraktande de oberäkneliga förluster af lif och pänningar, som genom tuberkulosen förorsakas, så spela de jämförelsevis obetydliga utgifter, som föreslagits till dess genomförande, ingen roll, utan skulle tvärtom, å de för här ifrågavarande ändamål använda belopp, — likasom å de ännu långt betydligare kapital för dränering, bättre renhållning och förbättring i de hygieniska förhållandena i allmänhet, som med så god påföljd under den senare tiden nedlagts för hämmande af kolerans och andra sjukdomars härjningar — kunna påräknas en mycket hög ränta.

Vill man dessutom vinna ett stort mål, så erfordras ju äfven att söka och finna medlen. Och lätt kan ju beräknas, att på det sätt som ofvan föreslagits, skulle landet vinna fördelarna af ett större antal visserligen mera anspråkslösa, men väl och bekvämt inrättade enkla och ändamålsenliga sanatorier, och tuberkelsjukdomen därigenom betydligt motarbetas.

Tuberkulosen är otvifvelaktigt en af de farligaste fienderna till mensklighetens välbefinnande på jorden, långt mera mördande än de blodigaste krig, som på det kraftigaste bör angripas från alla håll på en gång, om seger skall vinnas, och detta är: genom populära föredrag och folkskrifter om sjukdomens natur, om de försiktighetsmått, som mot den samma böra vidtagas, genom anläggning af ett tillräckligt antal sjukvårdsanstalter och en effektiv lagstiftning. Och nog vore det värdigt och en heder för svenskarne, som alltid visat sig offervilliga då faran stått för dörren, eller om det varit fråga om något stort nationalverk, om de nu, med all sin kraft upptoge kampen mot denna fiende. Och skulle saken kunna ordnas på sätt som föreslagits, eller på något ännu bättre, som kan komma att framställas och vinna bifall, skulle Sverige därigenom hafva genomfört *en försvarsorganisation mot en af nutidens farligaste fiender*, mera kraftig och effektiv än något annat land.

Men sker ej detta snart, så är faran stor, ty om ej fienden angripes från alla dessa håll, är det mästa af hvad som göres, endast palliativ, som ej hindra tuberkulosens fortfarande härjningar och spridning i allt vidare kretsar, så att den fordom så kraftfulla svenska nationen, kan komma att degenereras.

* ————— *

